

Айдарбекова Кулжан Асетовнаның 6D010200 – Бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынылған «Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығын қалыптастыру» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына

АНДАТПА

Жұмыстың жалпы сипаттамасы. Диссертациялық зерттеу болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығын қалыптастыруға арналған.

Диссертациялық зерттеудің өзектілігі Бүгінгі цифрлық дәуірде білім беру жүйесінде қойылып отырған талаптары түбегейлі өзгеруде. Яғни педагогтің кәсіби қызметінде цифрлық технологияларды педагогикалық тұрғыдан мақсатты түрде қолдануы оның кәсіби құзыреттілігінің маңызды көрсеткіші болып отыр, ақпараттық-коммуникациялық ортада оқу процесін ұйымдастыру барысында білім беру ресурстарын тиімді пайдалану, оқыту деңгейі мен сапасын арттыру, білім алушылардың танымдық белсенділігін дамыту, сондай-ақ дербес білім беру траекторияларын қалыптастырудың маңызды алғышарты болып саналады.

Осы талаптарды ескере келе, білім беру мазмұны мен оны ұйымдастыру формалары жаңа әдіснамалық негіздерді қажет ететініне көз жеткіздік. Әсіресе бастауыш мектеп деңгейінде СБР-ды педагогикалық мақсатқа сай пайдалану білім беру процесінің тиімділігін арттырудың маңызды шарттарының бірі деп қарастырылады. Цифрлық білім беру педагогтің кәсіби іс-әрекетіне жаңа талаптар қоя отырып СБР-ды таңдау, бейімдеу және оқу процесіне кіріктіру дағдыларын меңгеруді өзекті етеді. Осы тұрғыдан алғанда, болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалану даярлығын қалыптастыру қазіргі заманауи педагогикалық ғылым мен практиканың маңызды мәселелерінің қатарына қоса аламыз.

Аталған мәселе стратегиялық сипатқа ие және мемлекеттік деңгейде де өзекті болып табылады. Қасым-Жомарт Тоқаев педагогтердің республикалық тамыз конференциясындағы сөйлеген сөздерінде және Қазақстан халқына Жолдауларында білім беру жүйесін цифрлық трансформациялауды жеделдетудің маңыздылығын атап өтіп, цифрландыру мен жасанды интеллект құралдарын енгізу білім сапасын арттыруға және білім беру теңсіздігін төмендетуге ықпал ететінін ерекше көрсетеді. Бұл стратегиялық бағдарлар білім беру саласындағы нормативтік-құқықтық құжаттарда да көрініс тапқан. Атап айтқанда, ҚР «Білім туралы» Заңында, Қазақстан Республикасының «Педагог мәртебесі туралы» Заңында, Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарында, сондай-ақ ҚР-дың 2023-2029 жылдарға арналған білім мен ғылымды дамытудың тұжырымдамасында білім беру сапасын арттыру, заманауи технологияларды енгізу әрі бәсекеге қабілетті педагог кадрларды даярлау басым бағытқа ие. Негізі орта білім беру ұйымдарында электрондық оқытуды ұйымдастыруға байланысты нормативтік құжаттарда СБР-дың педагогикалық және дидактикалық ерекшеліктері айқындалған. Сондай-ақ Қазақстанның білім беру жүйесін цифрландыру және педагог кадрлардың кәсіби даярлығын жетілдіру мәселелері стратегиялық және нормативтік деңгейде өзара сабақтастықта қарастырылып жатыр. Бұл талаптар бойынша педагогтер, оның

ішінде, бастауыш сынып мұғалімдері сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даяр болуын қажет етеді.

Сонымен қатар оқу процесіне СБР-ды қолдану қарастырылған. Алайда бұл талаптарды жүзеге асыруға мүмкіндік беретін педагогтердің даярлық деңгейін қамтамасыз ететін ғылыми-әдістемелік негіздер жеткілікті дәрежеде нақты айқындалмаған. СБР-ды оқу процесінде белсенді қолдану білім сапасын арттырудың маңызды тетігі ретінде Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы әзірлеген әдістемелік ұсынымда көрсетілген. Бірақ болашақ мұғалімдерді бұл ресурстарды жүйелі түрде пайдалануға даярлау мәселесі ғылыми тұрғыдан әлі де кешенді түрде толық зерттелмеген.

Осылайша, нормативтік-құқықтық, әдістемелік құжаттарда педагогке қойылатын цифрлық талаптар мен СБР-ды қолдану қажеттілігі айқындалғанымен, болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің ресурстарды пайдалануға даярлаудың мазмұны, құрылымы және педагогикалық тетіктері жеткілікті деңгейде ғылыми негізделмеген. Бұл өз кезегінде зерттеу мәселесін ғылыми тұрғыда негіздеуде өзекті сипатқа ие.

Аталған нормативтік алғышарттар білім беру бағдарламаларын жүзеге асыру тәжірибесі арқылы нақтыланады. 6В01301-Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі білім беру бағдарламасы бойынша жұмыс берушілердің сұранысы мен еңбек нарығының талаптары университет тарапынан жыл сайын жүйелі түрде жүргізілетін сауалнамалардың нәтижелерімен, сондай-ақ даярлық сапасын кешенді бағалауға бағытталған талдау материалдарының негізінде айқындалады. Сонымен бірге алынған деректер жұмыс берушілердің оқу орнын бітіруші түлектердің СБР-ды оқу процесінде педагогикалық тұрғыдан тиімді пайдалану, оқу материалдарын цифрлық форматқа бейімдеу және білім алушылардың ерекшеліктерін ескере отырып оқу әрекетін ұйымдастыру дағдыларының жеткілікті деңгейде қалыптаспағанын көрсетеді. Бұл жоғары оқу орнының педагогикалық білім беру жүйесінде теориялық даярлық пен практикалық іскерліктердің өзара байланысының жеткіліксіздігін білдіреді.

Осы орайда болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін даярлау барысында олардың теориялық білімімен бірге оқу процесінде сандық білім беру ресурстарын тиімді пайдалануға бағытталған практикалық іскерліктері мен дағдыларын жүйелі түрде қалыптастыру қажеттігі айқындалды. Қазіргі бастауыш білім беру сапасын қамтамасыз етудің маңызды факторларының бірі - сандық білім беру ресурстарын іріктеу, оларды бейімдеу және дидактикалық мақсаттарға сәйкес пайдалану қабілеті.

Демек, болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін даярлау жүйесінде СБР-ды пайдалану даярлығын қалыптастыруға бағытталған мазмұндық, әдістемелік және ұйымдастырушылық тәсілдерді жетілдіру, сондай-ақ жұмыс берушілердің сұранысына сай келетін практикалық бағдарланған даярлықты қамтамасыз ету педагогикалық ғылым мен білім беру практикасының өзекті мәселелерінің бірі ретінде айқындалады.

Зерттеу мәселесінің ғылыми тұрғыда зерделену деңгейі. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалану даярлығын қалыптастыруда психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау, олардың ерекшеліктерін айқындауға мүмкіндік береді. Осы жүргізілген талдаудың негізінде зерттеудің теориялық алғышарттарын құрайтын бірнеше ғылыми бағыттарды шартты түрде жеті топқа біріктіруге болады.

Бірінші топ өкілдері – Н.В.Кузьмина, В.А.Сластенин, А.И.Щербаков, О.А.Абдуллина, В.И.Загвязинский, З.Г.Нигматов, Т.С.Яценко, Н.Д.Хмель, А.П.Сейтешев, М.А.Құдайқұлов, С.Т. Каргин және т.б. зерттеулері болашақ мұғалімдердің кәсіби даярлығын жетілдірудің теориялық және праттикалық жағын қарастырған, әрі педагогикалық процестің тұтастығын негіздеп зерттеген ғалымдар. Бұл бағыттағы еңбектерде педагог тұлғасының қалыптасу заңдылықтары, оның кәсіби сапаларын дамыту мәселелері, сондай-ақ даярлықтың теориялық-әдіснамалық негіздері жан-жақты, терең талданып зерделенген.

Екінші топ өкілдері - С.И. Архангельский, Л.В. Занков, Ю.К. Бабанский, Р.М. Қоянбаев, Т.С. Сарыбеков, М.Н. Сарыбеков, С.Қ. Абильдина, Ж.И.Сардарова, Қ.М. Нағымжанова, Қ.А. Сарбасова, А.О. Мухаметжанова және т.б. зерттеулері болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін кәсіби қызметке даярлаудың негіздерін айқындауға бағытталған. Бұл еңбектерде бастауыш білім мазмұнын жетілдірудің әдіснамалық тұғырлары, педагог тұлғасының кәсіби қалыптасу ерекшеліктері, сондай-ақ педагогикалық шеберліктің дамуы және педагогикалық процесті басқаруға даярлық мәселелері қарастырылған.

Үшінші топ өкілдері - А.К. Мынбаев, К.Ж.Бұзаубақова, А.Альшанская, В.Садықов, Р.М.Сафунов, Г.А. Богдарева және т.б. білім беруді цифрландыру жағдайында жаңа мазмұнмен толықтырылған педагог кадрларды даярлау мәселесі қарастырылған зерттеулер енді.

Төртінші топ өкілдері - R.Mishra, M. Koehler, C. Redecker, Y. Punie, R.Krumsvik, J. Tondeur еңбектерінде цифрлық педагогика мен цифрлық құзыреттілік мәселелері дәйектелген. Атап айтқанда, цифрлық оқыту ортасын жобалау, оқу ресурстарын дидактикалық тұрғыдан құрылымдау, сондай-ақ мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігін қалыптастыру мәселері жүйелі түрде талданған алыс шетелдік ғылыми зерттеулер құрайды.

Бесінші топты цифрлық білім беру ортасының қалыптасуы білім алушылардың оқу-танымдық әрекетіне қойылатын талаптарының жаңаруына қатысты зерттеулер легі құрайды. Ғылыми әдебиеттерде сандық білім беру ресурстарын пайдалану дербес бағыт ретінде қарастырылып, оның аясында жоғары білім беруде қолданудың теориялық-әдіснамалық және әдістемелік негіздері, білім алушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін сандық ресурстар арқылы белсендіру, сондай-ақ қашықтан оқыту жағдайында ресурстарды әзірлеу мен пайдаланудың ерекшеліктері зерттеледі (Е.В. Елисеева, Н.С.Радевская, О.В.Штеймарк, Н.В. Сурова).

Алтыншы топтағы зерттеулерде білім алушы оқу, жазу және есептеу дағдыларымен шектелмей, деректермен жұмыс істеу, ақпаратты іздеу, іріктеу, сияқты әмбебап құзыреттері меңгеруі тиіс деген ұстаным айқын және мұғалімдердің кәсіби даярлығын цифрлық білім беру ортасының талаптарына бейімдеу қажеттігіне баса назар аударылған.

Бастауыш мектепте интернет-ресурстарды қолданудың әдістемелік қырлары, студенттердің ақпараттық мәдениетін қалыптастыру, электрондық және цифрлық әдістемелік жүйелерді құрастыру, сондай-ақ бастауыш сынып оқушыларының желілік даярлығын қалыптастыру мәселелері Г.Б.Таутаева, Д.Ж.Джусубалиева, Ш.Х.Құрманалина, Г.Б. Ахметова, А.И.Тажигулова, Е.Ы.Бидайбеков, А.К.Мынбаева, З.М. Садвакасова және т.б. еңбектерде зерделенген.

Жетінші топ цифрлық технологиялар мен цифрлық дидактика мәселерінің жекелеген бағыттар мен аспектілер аясындағы PhD деңгейдегі диссертациялық зерттеулер, жаңа буын ғылымдарының еңбектерімен толықтырылды.

Атап айтқанда, болашақ мұғалімдерді цифрлық технологияларды оқу процесінде қолдануға әдістемелік даярлау мәселелері Н.С. Утеулиевтің PhD диссертациялық зерттеуінде талданып, онда цифрлық құралдарды оқу мазмұнымен кіріктірудің педагогикалық шарттары айқындалса, бастауыш білім беру контекстінде ақпараттық және цифрлық технологияларды қолдану арқылы оқушылардың оқу-танымдық әрекетінің жекелеген қырларын дамыту мәселеріне мән берілген, оның ішінде, Н.Т.Сартаеваның зерттеуінде ақпараттық технологиялар негізінде бастауыш сынып оқушыларының зерттеушілік іс-әрекет мотивациясын қалыптастыру мәселелері қарастырылған, ал А.Қ. Оралбекованың диссертациялық жұмысында инклюзивті білім беру жағдайында болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдануға даярлау мәселелері талданған. Алайда аталған PhD деңгейіндегі зерттеулерде болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің СБР-ды пайдалануға даярлығы олардың кәсіби даярлығының тұтас педагогикалық жүйесі ретінде (құрылымы, мазмұны, модельдері мен іске асыру тетіктері бірлігінде) арнайы зерттеу нысаны ретінде қарастырылмаған.

Сонымен қатар, аталған зерттеулерді талдау болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығын қалыптастыру мәселесінің құрылымы, мазмұны, модельдері мен кәсіби даярлықты жүзеге асыру тетіктерінің бірлігін қамтитын тұтас педагогикалық жүйе ретінде қарастырылмағанын көрсетеді.

Зерттеудің өзектілігі келесі қағидалармен айқындалады:

– *әлеуметтік-педагогикалық деңгейде* – білім беруді цифрландыру жағдайында білім беру технологиялары мен инновацияларды тиімді қолдана алатын болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлауды қамтамасыз ету қажеттілігімен;

– *ғылыми-теориялық деңгейде* – бастауыш сынып мұғалімдерін даярлау жүйесінде СБР-ды пайдаланудың теориялық негіздерін нақтылау қажеттілігімен айқындалады.

Білім беруді цифрландыру және педагог кадрларды кәсіби даярлау мәселелеріне арналған зерттеулердің едәуір көлеміне қарамастан, болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің СБР-ды пайдалануға даярлығын қалыптастыру мәселесі оның құрылымдық ұйымдастырылуы мен әдістемелік қамтамасыз етілуі аспектісінде жеткілікті дәрежеде жасалмаған.

Анықталған қайшылықтар мен ғылыми олқылықтар бұл мәселені педагогикалық зерттеудің дербес нысаны ретінде қарастырудың өзектілігін негіздейді.

Заманауи зерттеулер нәтижелерін жинақтау, педагогикалық практика қажеттіліктерін және білім беруді цифрлық трансформациялау жағдайындағы мемлекеттік саясаттың басымдықтарын талдау бірқатар тұрақты ғылыми-педагогикалық қайшылықтарды, нақтырақ:

– білім беруді цифрландыру жағдайында бастауыш мектептің оқу процесінде сандық білім беру ресурстарын ғылыми негізде қолдана алатын мұғалімге білім беру қажеттілігі мен болашақ мұғалімдерді осыған сәйкес даярлықтың жеткіліксіз қалыптасу деңгейі арасындағы;

– болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін кәсіби даярлау жүйесінде сандық білім беру ресурстарын ғылыми негізде қолдана алатын мұғалімге білім беру қажеттілігі мен болашақ мұғалімдерде осыған сәйкес даярлықтың жеткіліксіз қалыптасу деңгейі арасындағы;

– болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін кәсіби даярлау жүйесінде сандық білім беру ресурстарын пайдалануды теориялық тұрғыдан негіздеу қажеттілігі мен адамзаттың барлық тіршілік салаларын цифрландырудың жаһандық трансформация жағдайында (әсіресе AI енгізу аясында) осы даярлықты қалыптастырудың ұғымдық аппаратының, құрылымдық-мазмұндық сипаттамаларының және әдіснамалық тұғырларының жеткіліксіз әзірленуі арасындағы;

– болашақ мұғалімдердің СБР-ды пайдалануға даярлығын қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық моделін және дидактикалық кешенін әзірлеу қажеттілігі мен оларды педагогикалық практикада жүйелі түрде іске асыру тетіктері мен диагностикалық қамтамасыз етудің болмауы арасындағы қайшылықтарды айқындауға мүмкіндік береді.

Аталған қайшылықтарды шешу болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің СБР-ды пайдалануға даярлығын қалыптастыруды теориялық тұрғыдан негіздеді және оның эксперименттік тексеруге бағытталған зерттеудің ғылыми мәселесін айқындады, бұл өз кезегінде диссертациялық зерттеу тақырыбын таңдауды дәйектеді.

Аталған қарама-қайшылықтарды шешу болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығын қалыптастыру мәселесін зерттеу қажеттілігін айқындап, диссертациялық зерттеу тақырыбын: *«Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығын қалыптастыру»* деп таңдауға негіз болды.

Зерттеу нысаны: жоғары оқу орнының педагогикалық процесі.

Зерттеу пәні: болашақ мұғалімдердің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығы.

Зерттеудің мақсаты: болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығын қалыптастыруды теориялық негіздеу және әзірленген дидактикалық кешеннің тиімділігін эксперименттік тексеру.

Зерттеудің ғылыми болжамы: егер болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлау процесіне біз әзірлеген дидактикалық кешен енгізілсе, онда аталған даярлықтың қалыптасу деңгейі артады, өйткені сандық білім беру ресурстарын іріктеу, бейімдеу және кәсіби қызметте қолдану тәсілдерін тұтас, кезең-кезеңімен әрі практикалық бағдарда меңгеру қамтамасыз етіледі.

Зерттеудің мақсаты мен болжамы келесі міндеттерді айқындауды негіздеді:

1. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлаудың теориялық негіздерін ашу, «болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығы» ұғымының мәнін нақтылау.

2. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығын қалыптастырудың эмпирикалық алғышарттарын айқындау.

3. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің цифрлық білім беру ресурстарын пайдалануға дайындығын қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық моделін әзірлеу, оның қалыптасу өлшемдерін, көрсеткіштері мен деңгейлерін анықтау.

4. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығын қалыптастыруға бағытталған дидактикалық кешенді әзірлеу және оның білім беру практикасы жағдайындағы тиімділігін эксперименттік тұрғыдан тексеру.

Зерттеудің жетекші идеясы – болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығын қалыптастыру мұғалімнің кәсіби қызметіне сандық білім беру ресурстарын кіріктіруді және бастауыш білім беру сапасын арттыруды қамтамасыз ететін тұтас, кезең-кезеңімен ұйымдастырылған әрі ғылыми негізделген процесс ретінде жүзеге асырылуы тиіс.

Зерттеудің теориялық-әдіснамалық негізін құрайды:

– білім беруді цифрландыру және сандық білім беру саласындағы зерттеулер (Е.В. Данильчук, А.А. Вербицкий, Е.С. Полат, И.В. Роберт, А.В.Хуторской, К.М.Беркимбаев);

– білім беруді ақпараттандыру және ақпараттық білім беру ортасын қалыптастыру тұжырымдамалары (А.П. Ершов, С.А. Бешенков, С.Д. Каракозов, А.Ю. Уваров, И.Г. Захарова, Г.К. Нургалиева, Э.Уайдуллақызы, А.К.Кусаинов, Г.О. Тажигулова, П.Б. Сейітқазы);

– педагогтердің кәсіби даярлығы мен даярлық теориялары (В.А.Сластенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов, Н.В. Кузьмина, А.К. Маркова, Л.М.Митина, Э.Ф.Зеер, А.К. Мынбаева, Г.К. Ахметова, Ж.Е.Сарсекеева);

– педагогтің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру мәселелері бойынша зерттеулер (В.А. Адольф, Л.М. Митина, И.А. Зимняя, А.В. Хуторской, Ю.Г.Татур, В.И. Байденко, Дж. Равен, В.Д. Шадриков, Г.М. Коджаспирова, А.Ю.Коджаспиров, Н.Д. Хмель, Б.А. Тургынбаева, С.А. Нуржанова, Ш.Т.Таубаева, А.Е.Абилькасымова, М.У.Мукашева);

– педагогтердің цифрлық және АКТ құзыреттілігін қалыптастыру мәселелері бойынша зерттеулер (О.Б. Зайцева, Л.Л. Босова, А.Г. Кузнецова, Н.В. Софронова, О.Н. Шилова, О.Ю. Заславская, М.А. Горюнова, Т.Н. Носкова, О.В. Яковлева, S.Papadakis, M. Kaloginnakis, N. Zaranis, P. Mishra, M.J. Koehler, R. Krumsvik, Г.Б.Саржанова);

– бастауыш сынып мұғалімдерін даярлау тұжырымдамалары (Н.Ф.Виноградова, Л.Е. Журова, С.В. Иванов, М.И. Моро, М.А. Бантова, Г.В.Бельтюкова, А.А. Плешаков, В.П. Канакина, В.Г. Горецкий, Л.Ф.Климанова, Т.Г. Рамзаева, Л.Г. Петерсон, Н.Б. Истомина, С. Жузеев, М.Жайлауова, Г.Ы.Утюпова, К. Тастанбекова);

– бастауыш мектепте сандық технологияларды пайдалану теориялары (Е.И.Булин-Соколова, Т.А. Рудченко, А.Л. Семенов, М.С. Цветкова, Н.В.Матвеева, Е.Н. Челак, О.А. Козлов, Ж.А. Караев, Ж.И. Сардарова);

– педагогтердің сандық білім беру технологияларын пайдалануға даярлығын қалыптастыру мәселелері бойынша зерттеулер (Т.В. Нукулина, Е.Б.Стариченко, И.Рагулина, А.Н. Привалов, Н.Н. Титова, Б.Қ. Шаяхметова, Г.Б. Шаяхметова, А.А.Бейсенбаева, М.Т. Тажигулова);

– электрондық білім беру ресурстарын жобалау және пайдалану мәселелері (С.Г. Григорьев, В.В. Гриншкун, А.А. Телегин, А.И. Азевич, Л.Х.Зайнутдинова,

О.И. Соколова, Н.В. Макарова, М.Б. Лебедева, В.П. Демкин, Г.В. Можаяева, Г.К.Нургалиева);

– педагогтерді даярлау жүйесіндегі қашықтан және электрондық оқыту мәселелері, сондай-ақ цифрландыру жағдайында педагогикалық білім берудің мазмұны мен технологияларын жаңарту мәселелері (А.А. Андреев, В.И.Солдаткин, М.В. Моисеева, В.П. Тихомиров, Н.В. Гречушкина, М.Е.Вайндорф-Сысоева, Е.Д. Патаракин, Б.Т. Кенжебаева, А.И. Тажигулова, Ж.З.Жантасова, Л.А. Шкутина);

– оқыту мазмұнын жобалау және сандық білім беру контентін әзірлеу тұжырымдамалары мен теориялары (R. Gagne, M. Merrill, C. Reigeluth, J. Van Merriënboer, R. Clark, R. Mayer, П.Я. Гальперин, Н.Ф. Талызина, Е.А. Солонина, В.М. Кухаренко, Т.О. Балыкбаев, Р.С. Алимқулов, А.Д. Какимова);

– педагогтің кәсіби даярлығының мотивациялық және құндылық негіздерін айқындайтын, тұлғаның оқу-кәсіби қызметіне мотивациялық қатынасын сипаттайтын психологиялық-педагогикалық зерттеулер (В.Г. Асеев, Е.И. Рогов, Н.В. Бордовская, А.А. Реан, Е.П. Ильин, В.А. Якунин, Р.С. Немов, Т.И.Шамова, С.М. Жакыпов);

– жүйелік тұғыр (В.Г. Афанасьев, И.В. Блауберг, В.Н. Садовский, Э.Г.Юдин) болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығын өзара байланысты құрылымдық компоненттердің тұтас жүйесі ретінде қарастыруға мүмкіндік береді;

– құзыреттілік тұғыр (И.А. Зимняя, А.В. Хуторской, В.И. Байденко, Ю.Г.Татур, В.Д. Шадриков) болашақ педагогтердің цифрлық құзыреттілігін қалыптастыруға бағытталған;

– іс-әрекеттік тұғыр (Л.С. Выготский, А.Н. Леонтьев, С.Л.Рубинштейн, П.Я.Гальперин) практикаға бағдарланған даярлық процесінде болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын белсенді меңгеруін және оларды кәсіби қызметте қолдануын қамтамасыз етеді;

– тұлғалық-бағдарлы тұғыр (И.С. Якиманская, В.В. Сериков, Е.В.Бондаревская) болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің жеке ерекшеліктерін, білім беру қажеттіліктерін және кәсіби дамудың жеке траекторияларын ескеруді көздейді;

– технологиялық тұғыр (В.П. Беспалько, Г.К. Селевко, М.В. Кларин, В.М.Монахов), сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлықты қалыптастыру процесін жобалау логикасын айқындайды.

Зерттеу көздері: білім беру саласындағы Қазақстан Республикасының ресми үкіметтік материалдары мен нормативтік құжаттары, зерттеліп отырған мәселенің мәні мен мазмұнын айқындайтын қазақстандық және алыс, жақын шетел ғалымдарының философиялық, психологиялық-педагогикалық еңбектері; философиялық, психологиялық-педагогикалық және энциклопедиялық сөздіктер мен анықтамалықтар, әртүрлі деңгейдегі ғылыми-практикалық конференциялар жинақтарында жарияланған материалдар; зерттеу мәселесі бойынша оқу және оқу-әдістемелік әдебиеттер, сондай-ақ автордың педагогикалық және зерттеушілік тәжірибесі.

Зерттеу әдістері: зерттеудің мақсаты мен міндеттерін шешу процесінде теориялық, эмпирикалық және математикалық-статистикалық әдістер кешені қолданылды:

– теориялық әдістер (зерттеу мәселесі бойынша философиялық, психологиялық-педагогикалық және ғылыми-әдістемелік әдебиеттерді талдау, салыстыру және жалпылау; білім беруді цифрландыру және сандық білім беру ресурстарын пайдалану мәселеріне қатысты нормативтік-құқықтық құжаттарды талдау; жоғары педагогикалық оқу орындарының білім беру бағдарламалары мен оқу жоспарын талдау; педагогикалық жүйелерді модельдеу әдісі) негізінен алғашқы үш міндетті шешуде қолданылды;

– эмпирикалық әдістер (педагогикалық бақылау, сауалнама жүргізу, әңгімелесу, педагогикалық эксперимент, тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың нәтижелерін талдау және жалпылау) зерттеудің төртінші міндетін шешуде қолданылды;

– математикалық-статистикалық әдістер (зерттеу барысында алынған деректерді сандық және сапалық өңдеу, нәтижелерін сенімділігін анықтау) зерттеудің төртінші міндетін шешуде қолданылды.

Зерттеу базалары: «Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды ұлттық зерттеу университеті» КеАҚ, «Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті» КеАҚ.

Зерттеу кезеңдері:

Бірінші кезең (2018-2021 жж.) – теориялық кезеңі. Қазақстандық және шетелдік ғалымдардың психологиялық-педагогикалық және ғылыми-әдістемелік әдебиеттеріне, сондай-ақ нормативтік-құқықтық құжаттарға талдау жүргізілді; зерттеудің ұғымдық аппараты анықталды, нысаны мен пәні нақтыланды, мақсаты, міндеттері мен ғылыми болжамы тұжырымдалды; болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалану даярлығының бастапқы деңгейін айқындау мақсатында анықтаушы эксперимент жүргізілді.

Екінші кезең (2021-2023 жж.) – қалыптастырушы кезең. Бұл кезеңде болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалану даярлығын қалыптастыруға арналып әзірленген дидактикалық кешен жүзеге асырылды; даярлық компоненттерін қалыптастыруға бағытталған эксперименттік және бақылау топтарында тәжірибелік-эксперименттік жұмыс жүргізілді.

Үшінші кезең (2024-2025 жж.) – бақылау және қорытындылау кезеңі. Енгізілген модель мен дидактикалық кешеннің тиімділігін тексеру мақсатында қорытынды бақылау жүргізілді, алынған нәтижелер статистикалық өңделіп, интерпретацияланды, олар зерттеу болжамымен салыстырылды, нәтижелер жалпыланып, диссертациялық жұмыс рәсімделіп аяқталды.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы мен теориялық маңыздылығы:

1. «Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығы» ұғымы нақтыланды; зерттелетін іс-әрекет түрінің компоненттері, деңгейлері, өлшемдері мен көрсеткіштері айқындалды;

2. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығын қалыптастырудың эмпирикалық алғышарттары айқындалды;

3. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығын қалыптастырудың мотивациялық, когнитивтік, операциялық-технологиялық, коммуникативтік-этикалық және рефлексивтік-бағалау компоненттерін қамтитын құрылымдық-мазмұндық моделі ғылыми негізделіп, әзірленді;

4. болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығын қалыптастыруға бағытталған оқу-әдістемелік материалдардың дидактикалық кешені әзірленді.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы:

Зерттеудің практикалық маңыздылығы алынған нәтижелерді болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлау процесінде қолдану мүмкіндігімен, сондай-ақ оларды оқу процесіне кіріктіруге арналған дидактикалық кешеннің сынақтан өткізілуімен айқындалады. Зерттеу нәтижелерін жоғары педагогикалық білім беру ұйымдарының оқу-тәрбие процесінде, педагогикалық практика барысында, сондай-ақ бастауыш мектептің оқу процесінде пайдалануға болады.

Зерттеу аясында жоғары оқу орнының оқу процесінде келесі оқу-әдістемелік материалдарды қамтитын дидактикалық кешен әзірленіп, апробациядан өткізілді:

- *элективті курс бағдарламасы*: «Бастауыш мектепте сандық білім беру ресурстарын қолдану әдістемесі».

- *білім беру бағдарламасы пәндеріне енгізілген толықтырулар*: «Тіл және әдебиет» білім беру саласының теориясы мен практикасы; «Бастауыш мектепте математиканы оқыту әдістемесі»; «Бастауыш мектепте Қазақ (Орыс) тілі оқу пәнін оқыту әдістемесі»; «Бастауыш мектепте «Әдебиеттік оқу» пәнін оқыту әдістемесі»; «Әліппе, Ана тілі оқу пәндерін оқыту әдістемесі»; «Мектептің оқу процесін ұйымдастырудағы инновациялық технологиялары».

- *практика бағдарламаларына енгізілген толықтырулар*: «Өндірістік (педагогикалық) практика»; «Педагогикалық (оқу-тәрбиелік) практика».

- *электрондық оқу құралы*: «Тіл және әдебиет» білім беру саласының теориясы мен практикасы (зияткерлік меншік объектісін мемлекеттік тіркеу туралы куәлік №2177, 17 қараша 2021ж).

Автоматтандырылған оқу бағдарламалары:

– «Сауат ашуға көмекші құрал» (1,2 бөлім), (зияткерлік меншік объектісін мемлекеттік тіркеу туралы 2019 жылғы 6 маусымдағы №3892; 2020 жылғы 1 маусымдағы №10411 куәліктері).

– «Математикадан көмекші құрал» (2 сынып), (зияткерлік меншік объектісін мемлекеттік тіркеу туралы куәлік №18218, 1 маусым 2021 ж.);

– «Әдебиеттік оқудан көмекші құрал» (4 сынып), (зияткерлік меншік объектісін мемлекеттік тіркеу туралы куәлік №21578, 10 қараша 2021 ж.);

– «Қазақ тілінен көмекші құрал» (3 сынып), (зияткерлік меншік объектісін мемлекеттік тіркеу туралы куәлік №24994, 12 сәуір 2022 ж.).

– «Бастауыш мектепте сандық білім беру ресурстарын қолдану бойынша әдістемелік нұсқаулар»;

– «Digital Primary: болашақ бастауыш сынып мұғалімдеріне арналған тапсырмалар жинағы».

– «Білім беруді цифрландыру жағдайында бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту» ұжымдық монографиясы.

– Bilim_way – Bilim jolyndagy КӨМЕК – авторлық цифрлық оқу-дидактикалық ресурс.

– «Ұстаздық – цифрландыру дәуірінде» әдістемелік апталық бағдарламасы;

– «Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығын қалыптастырудың маңыздылығы» әдістемелік семинар бағдарламасы;

– «Сандық білім беру ресурстары – бастауыш білім беру сапасын арттыру құралы» тақырыбындағы дөңгелек үстелбағдарламасы;

– «Smart Learning Club» студенттік клуб бағдарламасы.

Қорғауға ұсынылатын зерттеудің негізгі қағидалары:

Қағида 1. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығы бастауыш білім беру сапасын арттыруда маңызды педагогикалық әлеуетке ие. Зерттеудің негізгі ұғымы - «болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығы» төмендегідей нақтыланды: 1) оқу процесінде сандық білім беру ресурстарын пайдаланудың маңыздылығын саналы түсінуге негізделген болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің кәсіби ұстанымы мен моральдық-психологиялық жағдайы; 2) сандық білім беру ресурстарын іріктеу, әзірлеу, дидактикалық құрылымдау, бейімдеу және сабақ құрылымына кіріктіру, сондай-ақ оқу нәтижелерін бағалаумен байланысты білім, білік, дағды және рефлексивтік қабілеттер жүйесі. Біздің зерттеуіміздің аясында аталған ұғым жоғары оқу орнында кәсіби даярлау процесінде қалыптасатын мотивациялық, когнитивтік, операциялық-технологиялық, коммуникативтік-этикалық және рефлексивтік-бағалау компоненттерін қамтитын интегративті тұлғалық-кәсіби білім ретінде қарастырылады.

Қағида 2. Қажетті даярлықты қалыптастырудың эмпирикалық алғышарттарын айқындау нәтижесінде төмендегілер анықталды: 1) болашақ мұғалімдерді сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлау процесі жеткілікті жүйелі сипатқа ие емес, бұл болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығын қалыптастыруға бағытталған дидактикалық кешенді әзірлеу қажеттілігін айқындайды; сандық технологияларды қолдануға бағдарланған мазмұндық және ұйымдастырушылық-әдістемелік оқу материалдарының болуына қарамастан, даярлау процесі фрагментарлық сипатта қалып, сандық білім беру ресурстарын педагогикалық тұрғыдан мақсатқа сай пайдалануға даярлықты тұтас қалыптастыруды қамтамасыз етпейді. Бұл болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығын қалыптастыру процесін практикалық-бағдарланған әдістемелік сүйемелдеудің шектеулілігін көрсетіп, осы бағытта мақсатты жұмысты жүзеге асыру қажеттілігін айқындайды.

Қағида 3. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығын қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық моделінің әдіснамалық негізін құзыреттілік, іс-әрекеттік, тұлғалық-бағдарлы, жүйелілік, интегративтік және рефлексивтік тәсілдердің кіріктірілуі, сондай-ақ цифрлық дидактика, кәсіби бағыттылық, тұлғалық-бағдарлы оқыту, рефлексивтілік және сандық білім беру ресурстарын пайдаланудың педагогикалық мақсатқа сәйкестілігі қағидағары құрайды. Бұл модельдің ғылыми негізділігін, қайта жаңғыртылуын және бастауыш білім беруді цифрландыру талаптарына сәйкестігін қамтамасыз етеді. Әрбір компоненттің

критерийлері мен көрсеткіштері жүйесі болашақ педагогтердің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығының қалыптасу деңгейлерін объективті диагностикалауды қамтамасыз етеді. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің даярлығының қалыптасуын төмен, орта және жоғары деңгейлерден тұратын үш деңгейлі шкала негізінде бағалау кәсіби даярлау процесінде олардың қалыптасу деңгейлерін мониторингілеуге, талдауға және түзетуге мүмкіндік береді.

Қағида 4. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығын қалыптастыруға бағытталған құрылымдық-мазмұндық модельдің тиімділігін эксперименттік тұрғыда тексеру және өзара байланысқан оқу-әдістемелік, цифрлық әрі ұйымдастырушылық-педагогикалық құралдардың интеграцияланған жүйесі ретінде ұсынылған дидактикалық кешенді апробациялау нәтижелері зерттеліп отырған даярлықтың қалыптасу көрсеткіштерінде оң динамиканың бар екенін көрсетті. Бұл әзірленген модель мен дидактикалық кешеннің тиімділігін айқындап, сондай-ақ зерттеуде ұсынылған болжамның дұрыстығын растайды.

Зерттеу нәтижелері мен қорытындыларының сенімділігі мен негізділігі: зерттеушінің бастапқы теориялық және әдіснамалық ережелері; зерттеу жұмысының жеткілікті ұзақтығы мен жүйелі жоспарлануы; ғылыми зерттеу аппаратының ішкі логикасы; педагогикадағы ғылыми зерттеу әдістерінің жиынтығын іске асыру; тәжірибелік-эксперименттік деректердің сапалық және сандық талдауы; экспериментке қатысқан болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің СБР-ды пайдалануға даярлық деңгейінің оң динамикасы тәрізді тәжірибелік-эксперименттік жұмыс мазмұнын зерттеудің мақсат, міндеттеріне және ғылыми болжамына сәйкестігі қамтамасыз етіледі.

Зерттеу нәтижелерін апробациялау және енгізу жүзеге асырылды:

1. Білім беру және ғылым саласындағы зерттеулерді іске асыру аясында 8-бағыт бойынша гранттық қаржыландыру негізінде AP14870260 «Білім беруді цифрландыру жағдайында бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту» тақырыбы шеңберінде; 8.1-бағыт «XXI ғасырдағы білім беру, ғылым, мәдениет және спорт мәселелерінің іргелі, қолданбалы және пәнаралық зерттеулері», 8.1.1-тармақша «Ғылым мен технологиялар саласындағы зерттеулерді дамытудың өзекті мәселелері» бойынша жүзеге асырылды.

2. Диссертациялық зерттеудің негізгі қағидалары мен нәтижелері 14 ғылыми мақалада көрініс тауып, Ұлыбританияда (Шеффилд, 2018, 2022, 2023 жж.), Чех Республикасында (Прага, 2022 ж), Ресей Федерациясында (2019 ж.) және Қазақстан Республикасында (Қарағанды, 2019 ж.) өткен халықаралық, республикалық ғылыми-теориялық және ғылыми-практикалық конференцияларда апробациядан өтті.

Зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми мақалалар Scopus және Web of Science халықаралық деректер базаларында индекстелетін ғылыми журналдарда (World Journal on Educational Technology, 2021; International Journal of Society, Culture and Language, 2025), сондай-ақ Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым және жоғары білім сапасын қамтамасыз ету комитеті ұсынған басылымдарда («Қазақстанның ғылымы мен өмірі», 2018; «Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің хабаршысы», 2019, 2021; «Қарағанды университетінің хабаршысы. Педагогика сериясы», 2023, 2024; «Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӘТУ хабаршысы. Педагогикалық ғылымдар сериясы», 2024)

жарияланған. Сонымен қатар зерттеу тақырыбы бойынша 1 ұжымдық монография, 1 электрондық оқу құралы, 5 компьютерлік бағдарлама, 1 әдістемелік құрал және 1 тапсырмалар жинағы жарияланды.

Диссертация құрылымы:

Диссертация кіріспеден, екі бөлімнен, қорытындыдан және қосымшалардан тұрады.

Кіріспеде зерттеудің өзектілігі негізделіп, ғылыми аппараты (нысаны, пәні, мақсаты, болжамы, міндеттері, жетекші идеясы) ашып көрсетілген, әдіснамалық негіздері, зерттеу кезеңдері, ғылыми жаңалығы, теориялық және практикалық маңыздылығы айқындалып, қорғауға ұсынылатын негізгі қағидалар тұжырымдалған.

«Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығын қалыптастырудың ғылыми негіздері» атты бірінші бөлімде негізгі ұғымдардың мәні ашылып, даярлықтың мазмұндық сипаттамасы негізделді, аталған іс-әрекет түріне даярлықты қалыптастырудың эмпирикалық алғышарттары айқындалып, зерттелетін даярлықты қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық моделі ұсынылды.

«Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сандық білім беру ресурстарын пайдалануға даярлығын қалыптастыру бойынша тәжірибелік-эксперименттік жұмыс» атты екінші бөлімде әзірленген дидактикалық кешеннің мазмұны ашылып, ұсынылған модель мен дидактикалық кешеннің тиімділігін тексеруге бағытталған эксперименттік жұмыстың барысы мен нәтижелері ұсынылды.

Қорытындыда зерттеудің теориялық және эксперименттік кезеңдердің нәтижелері жинақталып, ғылыми тұжырымдар мен практикалық ұсынымдар тұжырымдалған.

Қосымшада зерттеу барысында пайдаланылған және әзірленген материалдар, әдістемелік нұсқаулықтар, тапсырмалар жинағы және өзге де құжаттар ұсынылған.